

Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület új átfogó értékelésének előzményei és jelentősége

Húsz évvel ezelőtt a Környezet és Fejlődés Világbizottság a földi környezetet és a társadalmakat veszélyeztető legsúlyosabb problémák között kiemelt figyelmet szentelt az éghajlatváltozás kockázatának. Az ENSZ Közgyűlés számára készített jelentésük ajánlásai alapján – a vonatkozó közgyűlési határozatok nyomán – e témakörben konkrét lépések történtek mindkét meghatározó fontosságú irányban: a nemzetközi politikai és a nemzetközi tudományos együttműködés erősítésére, s mindkét vonatkozásban az együttműködés intézményes kereteinek létrehozására. Ennek megfelelően:

- 1988-ben megalakult az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület,
- 1991-ben pedig megkezdte munkáját az éghajlatváltozással kapcsolatos egyezmény kidolgozására létrehozott Kormányközi Tárgyaló Bizottság.

Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület alapvető feladata az volt, hogy a világ tudományos közösségének közreműködésével, megfigyelési és kutatási eredményeinek felhasználásával:

- átfogóan értékelje az emberi tevékenységek hatását a Föld éghajlati rendszerére, tudományosan megalapozott becsléseket adjon az éghajlat további várható globális változására,
- felmérje a társadalmi-gazdasági és környezeti következményeket,
- feltárja és elemezze azokat a lehetőségeket, amelyek megfelelő alkalmazásával egyrészt csökkenthetők a földi éghajlatra gyakorolt veszélyes emberi hatások, másrészt mérsékelhetők az éghajlatváltozás kedvezőtlen következményei.

Az első témakörben a különböző emberi tevékenységek „mellékhatásaként” az üvegházhatású gázok – mindenekelőtt a szén-dioxid – légköri kibocsátásainak korlátozása, csökkentése a cél, s emellett e gázok légkörből való kikerülésének fokozottabb elősegítése. A második témakörben azt vizsgálták, hogyan lehet felkészülni a környezeti körülményekben várhatóan bekövetkező változásokra, csökkenteni azok káros hatásait, illetve felkészülni az alkalmazkodásra.

A Kormányközi Tárgyaló Bizottság azzal a céllal kezdte meg tevékenységét, hogy az abban képviselt kormánydelegációk – az 1992-re összehívott Környezet és Fejlődés Konferencia idejére – megállapodjanak az éghajlatváltozást előidéző emberi tevékenységek nemzetközi szabályozásának alapelveiről, a felelősség megosztásáról, a főbb feladatokról és kötelezettségekről, s előkészítsék a mindezeket magában foglaló nemzetközi megállapodást.

A Testület keretében három munkacsoportban folyik a tudományos megfigyelések és a kutatási eredmények összesítése, értékelése:

- az első munkacsoport az éghajlati rendszerrel összefüggő megfigyelési adatokkal, az eddigi változások nyomonkövetésével, elemzésével, a hosszabb távon várható változások becslésével foglalkozik;
- a második munkacsoport a globális éghajlatváltozás globális és térségi környezeti hatásaival szembeni érzékenységet, a változások társadalmi-gazdasági és környezeti hatásait, illetve a hatásokra való felkészülés lehetőségeit vizsgálja; végül
- a harmadik munkacsoport a globális változást kiváltó tényezőknek, mérséklésük illetve csökkentésük lehetséges módjainak, eszközeinek szenteli figyelmét.

A három munkacsoport feladatkörei a Testület létrehozása óta eltelt időszakban többször módosultak, de a fentiekben vázolt fő tevékenységi célok lényegében megmaradtak. Az eredmények átfogó összesítése, a következő időszak feladatainak kijelölése, a szervezet munkáját irányító tisztségviselők megválasztása a Testület évenként megtartott plenáris ülészakájának jogköre.

Ezúttal is ki kell emelni a Testület működésének két meghatározó jellemzőjét:

- a Testület nem foglalkozik új kutatási eredmények „előállításával”, hanem a különböző tudományos intézetek, iskolák, kutatók által közzétett, megfelelően alátámasztott eredményeket összesíti (esetenként „ütközteti”);
- a Testület „háttérében” kutatók ezrei dolgoznak, a politikai döntéshozók, a közvélemény számára legfontosabb jelentéseket azonban – az ő eredményeik alapján és közvetlen közreműködésükkel – kormánydelegációk fogadják el (amihez teljes egyetértés szükséges). Ez utóbbi azzal is jár, hogy egyes esetekben a végső megfogalmazások során számottevő nyomást gyakorolnak a Testületre egyes államok, országcsoportok, ipari érdekcsoportok képviselői.

A Testület első átfogó jelentése 1990-ben jelent meg és komoly szerepe volt abban, hogy az említett nemzetközi megállapodás – az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye – 1992 májusára elkészült és megnyithatták aláírásra az 1992. évi ENSZ Konferencia magasszintű szakaszán, a „Föld Csúcson”.

A második értékelő jelentés 1995-ben látott napvilágot és még egyértelműbben igazolta a globális éghajlatváltozás növekvő kockázatát, mutatta be annak várható hatásait, s foglalta össze a nemzetközi közösség „válaszlépéseinek” szükségessége melletti tudományos érveket és annak konkrét lehetőségeit.

Különösen ez utóbbiakat vették figyelembe akkor, amikor a Keretegyezmény hatálybalépését követően 1995-1997 között már annak szigorításáról és kiegészítéséről folytak a tárgyalások, s amelyek eredményeképpen 1997 végére megszületett a Kiotói Jegyzőkönyv. Ezekben az években már szoros munkakapcsolat alakult ki a Testület és a Keretegyezményben Részes Államok Konferenciája között: a közvetlen együttműködésért a Éghajlatváltozási Kormányközi Testület és a Konferencia Tudományos Tanácsadó Testülete által közösen működtetett fórum felelt.

Az ezt követő néhány évben úgy látszott, hogy a nemzetközi együttműködés fejlődése megtorpan, bizonyos kételyek merültek fel a konkrét végrehajtási szabályok híján a Kiotói Jegyzőkönyv hatékonyságát, sőt hatálybalépését illetően is. E kétségekre mintegy válaszul 2001-re elkészült a Testület harmadik jelentése – még erősebb bizonyítékokat bemutatva arra, hogy az elmúlt évtizedekben tovább emelkedett a földfelszíni átlaghőmérséklet és ez jórészt emberi tevékenységeknek tulajdonítható –, s 2001 végére megegyezés született a Kiotói Jegyzőkönyv részletes végrehajtási szabályairól is.

2005-ben végre a Jegyzőkönyv hatályba lépett, és ezzel új szakasz kezdődött a globális éghajlatváltozással foglalkozó nemzetközi együttműködési folyamatban. Ennek jeleként – a

közvélemény és a politikusok számára is – az előzőeknél is fontosabbá vált a Testület következő jelentésének előkészítése. Még nagyobb lett az igény annak jobb megismerésére, megértésére, hogy milyen mértékű és ütemű globális kibocsátás-csökkentéssel érhető el a légköri üvegházhatás erősödésének megállítása, illetve milyen következményei lehetnek a globális éghajlatváltozásnak az egyes térségekben.

A Testület tevékenységének hatására, az éghajlatváltozással kapcsolatos, mind jobban kibontakozó nemzetközi együttműködéssel összefüggésben itthon is sokrétűbbé vált e témakörben a kutatás, értékelés, információáramlás:

- 1990-ben és 1991-ben került kiadásra a környezetvédelmi tárca égisze alatt két részben az első részletes hazai monográfia az éghajlat változékonyságáról és változásáról, amely hivatkozott a Testület akkor még csak készülő első értékelő jelentésére;
- 1991 végén látott napvilágot a Magyar Tudományos Akadémia (Meteorológiai Tudományos Bizottságának) állásfoglalása az éghajlatváltozásról és a főbb teendőkről;
- 1996-ban adta ki magyar nyelven a Testület második jelentésének összefoglalóját a hazai Fenntartható Fejlődés Bizottság;
- a harmadik értékelő jelentés döntéshozó összefoglalója néhány elemző tanulmány kíséretében a Védegyelet kezdeményezésére jelent meg 2005-ben.

A Testület Negyedik Értékelő Jelentésének éve 2007: a korábbi gyakorlatnak megfelelően elsőként az első munkacsoport tette közzé a jelentésrészét a globális éghajlatváltozás eddigi és jövőben várható alakulásáról, ezt követte a második munkacsoport jelentésrészé az éghajlatváltozás hatásairól, majd a harmadik munkacsoport anyaga a légköri kibocsátások változásáról, a lehetséges beavatkozások szakpolitikai, műszaki és közgazdasági kérdéseiről. A Testület 2007. májusi plenáris ülészsza jóváhagyta ezeket a részjelentéseket, a 2007 novemberében esedékes újabb ülészsza pedig majd elfogadja – a három részjelentés alapján – a legfontosabb összefüggésekre, teendőkre összpontosító (szintetizáló) jelentést.

A munkacsoportok részjelentései tulajdonképpen nem tartalmaznak az eddigiektől gyökeresen eltérő vagy azoknak alapjaiban ellentmondó megállapításokat, az eddigiekhez képest rendkívüli mértékű vagy minőségű újdonságokat, azaz „tudományos meglepetéseket”. Az elmúlt időszakban a megfigyelési eredmények sokat gazdagodtak. Az eddigi változásokkal, ok-okozatokkal kapcsolatos tudományos bizonyosság kifejezetten erősödött. A globális éghajlati rendszert leíró numerikus modellek sokat fejlődtek, finomodtak és ezek alapján sokkal pontosabb globális és nagytérségű regionális jövőképek – többek között a különböző társadalmi-gazdasági fejlődési pályáktól és a környezetre gyakorolt hatásoktól függő feltételes előrejelzések – készültek a várható változásokról és azok hatásairól.

Mindezek alapján minden eddiginél egyértelműbb, hogy komolyan számolni kell a nagymértékű változásokkal, ezek súlyos következményeivel, s ezek csak úgy kerülhetők el, ha a társadalmak hathatós lépéseket tesznek az üvegházhatású gázok globális kibocsátásainak csökkentésére, valamint a már elkerülhetetlen látszó, de még kezelhető mértékű változásokra való felkészülésre. A negyedik jelentés keretében a nemzetközi tudományos közösség közléseszi átfogó és a korábbiaknál pontosabb újabb értékelését a globális éghajlatváltozásról. Most megint elsősorban a politikai döntéshozók, az érintett gazdasági ágazatok szereplőin a sor, hogy nemzetközi szinten, az egyes országok, térségek és ágazatok szintjén fogják a tudomány „üzeneteit”, meg- és elhatározzák, majd végrehajtsák a szükséges intézkedéseket.

dr. Faragó Tibor

a Kormányközi Testülettel való együttműködés hazai koordinátora
a Keretegyezmény Tudományos Tanácsadó Testületének első elnöke